

УДК 811.111'42:81'221(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-11>

Анастасія ПОЖАР

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Навчально-науковий Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033

ORCID: 0000-0001-9821-0740

Бібліографічний опис статті: Пожар, А. (2023). Невербальні засоби позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*, 19, 69–74, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-11>

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПОЗНАЧЕННЯ «ВІКУ ЛЮДИНИ» В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено наявні в англomовному художньому дискурсі типи невербальних позначень «віку людини», що функціонують як поведінкові дескриптори і дескриптори зовнішності у складі вербально-невербальних семіотичних модулів номінації та дескрипції вікових значень. Метою дослідження було виявлення та комплексний аналіз невербальних засобів позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі. Матеріалом дослідження стали відібрані шляхом суцільної вибірки з художніх творів британських та американських авторів дискурсивні фрагменти, які містять невербальні одиниці, що прямо або опосередковано позначають і описують вікові характеристики персонажа. У роботі було використано як загальнонаукові методи, так і власне лінгвістичні методи. Ідентифіковано чотири основних (кінесичний, просодичний, такесичний, проксемічний) і п'ять гібридних (кінесично-просодичний, кінесично-такесичний, кінесично-такесично-просодичний, ольфакторний оптико-кінесично-просодичний і густативний-ольфакторний) модулів. Визначено, що найбільша диференціація засобів позначення віку спостерігається в межах кінесичних модулів, які включають мануальні (жести), пантонімічні (хода, рухи, постава), мімічні (вираз обличчя, міміка), окулістичні (погляд), ситуаційні (почервоніння, колір обличчя, шкіри, тремтіння рук, загальна манера поведінки) сигнали вікової поведінки / невербальні дескриптори зовнішності. Просодичний сигнал якості голосу використовується в сукупності його характеристик – тону, тембру і акценту. До просодичних дескрипторів відносимо також такі симптоматичні знаки, як: сміх, свист або крик. За класифікаційним параметром невербальні дескриптори є знаками-індексами, знаками-копіями або символами, що виконують прагматичні функції психологічної адаптації, вікової самопрезентації, самоідентифікації, маніпулятивного впливу, загрози або уникнення загрози обличчю співрозмовника.

Ключові слова: поняття «вік людини», невербальний знак, вербально-невербальний семіотичний модуль, дескриптор віку, англomовний художній дискурс.

Anastasiia POZHAR

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Educational and Scientific Institute of Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine, 01033

ORCID: 0000-0001-9821-0740

To cite this article: Pozhar, A. (2023). Neverbalni zasoby poznachennia “viku lliudyny” v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi [Non-verbal means for designating the “person’s age” in English fictional discourse]. *Current Issues of Foreign Philology*, 19, 69–74, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-19-11>

NON-VERBAL MEANS FOR DESIGNATING THE “PERSON’S AGE” IN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE

The article analyzes the existing types of non-verbal means for designating the “person’s age” in English fictional discourse, which function as behavioural and appearance descriptors in verbal and non-verbal semiotic modules of nomination and description of age meanings. The goal of the thesis was to identify and thoroughly analyze non-verbal means for designating the “person’s age” in English fictional discourse. The material of the study was discursive fragments, which contain non-verbal units that directly or indirectly indicate and describe the character’s age characteristics, selected by continuous sampling from the works of fiction by British and American authors. Both general scientific

methods and purely linguistic methods were used in the work. The thesis has identified four basic (kinesic, prosodic, tacesic, proxemic) and five hybrid (kinesic-prosodic, kinesic-tacesic, kinesic-tacesic-prosodic, olfactory optic-kinesic-prosodic and gustatory-olfactory) modules. It is determined that the greatest differentiation of means for designating the age is observed within the kinesic modules, which include manual (gestures), pantonymic (gait, movement, posture), mimic (facial expression), ophthalmic (look) and situational (redness, complexion, hand shaking) age-related signals. The prosodic signal of voice quality involves a combination of the latter characteristics, i.e. tone, timbre and accent. Prosodic descriptors also include symptomatic signs such as laughter, whistling, or screaming. According to the classification parameter, non-verbal descriptors are distributed into signs-indexes, signs-icons or symbols that perform pragmatic functions of psychological adaptation, age-based self-presentation, self-identification, manipulative influence, threat or avoidance of threat to interlocutor's face.

Key words: *the "person's age" notion, non-verbal sign, verbal non-verbal semiotic module, descriptor of age, English fictional discourse.*

Актуальність проблеми. Дослідження невербальних компонентів спілкування є одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики, оскільки дозволяє вирішити актуальні лінгвoseміотичні, прагматичні, семантичні, лінгвокогнітивні проблеми взаємозв'язку вербальних і невербальних знакових засобів з огляду на формування ними єдиного семіотичного простору дискурсу, природи невербальних засобів як маніфестацій знакової сутності людини її когнітивних, інтерактивних, соціальних, біологічних, культурно-конвенційних характеристик.

Актуальними залишаються питання побудови типології різних типів невербальних знаків, урахування різнорівневі контекстуальні, ситуаційні, інституційні, семіотичні та комунікативно-прагматичні критерії, дослідження особливостей функціонування невербальної семіотики в різних типах дискурсів, вплив невербальних знаків на оптимізацію інтерактивного процесу і на концептосистеми комунікантів.

Невирішеність питань, пов'язаних із формами і шляхами позначення і дескрипції віку невербальними засобами в англomовному художньому дискурсі, зумовлює потребу здійснення комплексного прагмалінгвістичного і лінгвoseміотичного дослідження невербальних дескрипторів вікових ознак як складників вербально-невербальних семіотичних модулів та визначення їхніх прагматичних функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нові напрями дослідження української школи невербалістики – когнітивно-дискурсивний і номінативно-прагматичний – окреслилися завдяки роботам І. І. Серякової (Серякова, 2004; 2012) та її послідовників (Жуковська, 2018; Нетребіна, 2016; Пожар, 2021). Особливе значення для нашої праці мають дослідження

стосовно формалізації структурної взаємодії вербального і невербального компонентів комунікативного акту (Нетребіна, 2016; Солощук, 2009) через побудову модулів: монокомпонентного, що містить одну або декілька номінацій одного невербального компонента, і полікомпонентного, що включає номінації декількох типів невербальних компонентів, які належать до жестової, мимічної або просодичної груп (Серякова, 2012).

Для усвідомлення прагматичного потенціалу невербальної комунікації важливими є результати низки наукових праць українських дослідників О. М. Поліщука (Поліщук, 2012), О. В. Черненко (Черненко, 2019).

У дослідженні прагматики невербальних знаків враховують також адресантно-адресатний фактор, що забезпечує варіативність невербальних знаків і пов'язаний із фізичними, соціальними й емоційно-психологічними маркерами комунікантів. При цьому вік (разом із статтю і станом здоров'я) маркується, на думку І. І. Серякової, саме групою фізичних маркерів (Серякова, 2004). Зокрема, однією з досліджених вікових характеристик є голосові модуляції, що належать до темпоральних постійних параметрів особистості.

Окрім прагматичного вектора вивчення невербальних знаків, особливе значення для виопрацювання концептуальних засад нашого дослідження мають окремі спостереження українських невербалістів стосовно специфіки позначення невербальними засобами власне віку людини.

Так, у роботі І. І. Серякової на конкретних прикладах з англomовного художнього дискурсу показано, як полярні вікові характеристики молодій красивої дівчини і хворого старого експресивно передані автором в номінаціях жестів, дотиків, виразу очей, зовнішнього вигляду,

що стають невербальними дескрипторами фізичного стану і зовнішнього вигляду на підтвердження вікового контрасту персонажів (Серякова, 2012).

Мета дослідження полягає у виявленні та комплексному аналізі невербальних засобів позначення «віку людини» в англomовному художньому дискурсі.

Для досягнення поставленої мети виникає необхідність послідовного розв'язання таких завдань: ідентифікувати невербальні дескриптори вікових ознак як складника вербально-невербальних семіотичних модулів номінації і дескрипції вікових значень; виокремити основні та гібридні модулі; з'ясувати прагматичні функції і знаково-класифікаційний статус невербальних засобів позначення віку.

Матеріалом дослідження стали відібрані шляхом суцільної вибірки з художніх творів британських та американських авторів дискурсивні фрагменти, які містять невербальні одиниці, що прямо або опосередковано позначають і описують вікові характеристики персонажа.

У роботі використано як загальнонаукові методи (*спостереження, опису, систематизації й узагальнення*), так і власне *лінгвістичні* методи: *метод суцільної вибірки* мовного матеріалу з художніх творів британських та американських авторів; *контекстуальний аналіз* для встановлення комунікативної взаємодії вербальних (лексичних і стилістичних) та невербальних засобів (жестів, міміки, голосових модуляцій тощо) репрезентації віку персонажа; *модульна методика дослідження і формалізації структурної взаємодії вербального та невербального компонентів комунікативного акту* – для аналізу комплексу невербальних засобів на позначення віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наша праця продовжує традиції української невербалістики і насамперед школи І. І. Серякової і в номінативно-прагматичному аспекті вивчення невербальних засобів позначення віку, і в межах функціонального напрямку, аналізуюючи невербальні знаки як поведінкові дескриптори, що реалізують ті або інші прагматичні стратегії і у своїй прагматичній функції можуть виступати знаками-індексами, знаками-іконами або знаками-символами.

Авторське мовлення, що використовується для дескрипції і характеристики вікових зна-

чень, утворює функціональну єдність вербальних і невербальних засобів спілкування, що є невід'ємною характеристикою будь-якого іншого процесу комунікації (Жуковська, 2018; Серякова, 2012; Солошук, 2009), де передача інформації відбувається через референцію до різних каналів комунікативного зв'язку.

За аналогією із запропонованою українською дослідницею І. І. Серяковою (Серякова, 2012) модульної методики дослідження і формалізації структурної взаємодії вербального і невербального компонентів комунікативного акту, у нашій праці застосовано поняття «вербально-невербальний семіотичний модуль дескрипції і характеристик вікових значень». Такий модуль визначається як фрагмент англomовного художнього дискурсу, що містить невербальні дескриптори на позначення невербальної поведінки мовця і виокремлюється з огляду на варіативність невербальних засобів на позначення віку (кінесичних, проксемічних, такесичних, просодичних), а також на те, що невербальні дескриптори вікових ознак, за незначними винятками, функціонують лише в поєднанні з вербальними і інтенсифікують окремі якісні ознаки віку.

Потенційно такий модуль може функціонувати в п'яти варіантах: «вербально-невербальний кінесичний модуль», «вербально-невербальний такесичний модуль», «вербально-невербальний проксемічний модуль», «вербально-невербальний просодичний модуль», гібридний модуль.

Вербально-невербальний кінесичний модуль. Найчастіше в аналізованому матеріалі ідентифіковані кінесичні модулі, що включають і вікову ознаку ходу людини *"I see pieces of her all the time, a flat little bottom, any skinny girl that walks fast and straight"* (Capote, ВАТ, р. 125), де швидка і цілеспрямована хода (*walks fast and straight*) є статеві-віковим індексом, і рухи людини, *And the girl, Miss Golightly, to be sure, floated round in their arms light as a scarf* (Capote, ВАТ, р. 129), де легкість рухів, асоційована з молодим віком дівчини, передаються за допомогою метафори *floated round in their* і порівняння *arms light as a scarf*.

Докладно проаналізуємо вербально-невербальний кінесичний модуль, що включає вікову ознаку – дескриптор ходи: *She feels every bit as good as she did that day in Wefffleet, at the age*

of eighteen, stepping out through the glass doors into a day very much like this one, fresh and almost painfully clear, rampant with growth (Cunningham, Н, р. 11). Хо́да як своєрідний різновид «мови тіла» інтенсифікує значення двох вербальних дескрипторів відчуття (відчуття себе молодою і гострота відчуттів, характерна для молодого віку) і номінативу *at the age of eighteen*. Героїня не просто виходить через скляні двері, а виходить енергійною, рішучою ходою (*stepping out through the glass doors*). Саме така сема полісемантичного дієслова *step out (to go or march at a vigorous or increased pace)* актуалізується в наведеному контексті. Рішуча, енергійна хода є однією з якісних характеристик саме молодого віку, але водночас така характеристика є периферійною, потребує контекстуальної підтримки вербальними засобами на позначення віку.

Кінесичний складник модуля, окрім функції інтенсифікації ознаки «молодість» за допомогою опису (дескрипції) ходи героїні, виконує прагматичні функції: адаптивну, виражаючи через кінесичну поведінку психологічний стан героїні, і функцію самопрезентації і самоідентифікації (рухи тіла як засіб самовираження і водночас конструювання власного іміджу впевненої і рішучої людини).

У класифікаційно-семіотичному ракурсі застосований кінесичний засіб, який корелює із знаком-індексом, індексує ознаки «молодіжної» ходи (наприкінці 1980-х років американські психологи дійшли висновку про два основних типи ходи: «молодіжний» і «старечий»). Експансивний, вільний стиль ходи має деякі риси іконічного знака, оскільки структурно корелює з особливостями молодого віку – зняття обмежень і вільний пошук.

Вербально-невербальний просодичний модуль. Вербально-невербальний просодичний модуль, ідентифікований у матеріалі дослідження, функціонує в його різних дискурсивних варіантах. Зокрема, одним із таких варіантів є використання якості голосу в аспекті його тону, наприклад *As for Jimmy, the twelve-year-old boy (...)* *Jimmy was indignant, and he was not slow to show it (...)* *"But you've just come," he reproached Pollyanna, in the tone of voice a small boy is apt to use when he wants to hide the fact that he has a heart* (Porter, PGU, р. 17).

У наведеному фрагменті зв'язок невербального дескриптора (тону) з вербальним номінативом віку двічі експлікований автором: *the twelve-year-old boy; in the tone of voice a small boy is apt to use (...)* Зміст дескриптора уточнюється дієсловом *reproached* у поєднанні з розгорнутим підрядним означенням *tone of voice a small boy is apt to use when he wants to hide the fact that he has a heart*. Отже, емоційно-експресивна забарвленість голосу хлопця, що видає обурення, бажання докорити і водночас стриманість, найвірогідніше, забезпечується послабленням сили голосу, монотонністю і невпевненістю звучання.

У матеріалі дослідження ідентифіковані численні фрагменти, у яких саме наявність експліцитної номінації віку дозволяє інтерпретувати невербальний знак як віковий дескриптор (тобто поза контекстом такий знак може характеризувати поведінку людей різних вікових категорій), наприклад *The man's voice was grave and slightly reproachful* (Porter, PGU, р. 197); *Pollyanna gave a merry laugh. Voice and manner were unmistakably those of a girl quite untouched by even the most far-reaching of Cupid's darts* (Porter, PGU, р. 126).

Вербально-невербальний такесичний модуль. Іншим варіантом модуля, ідентифікованим в аналізованому художньому дискурсі, є вербально-невербальний такесичний модуль: *She'd lifted his hand from her shoulder, bit down on the tip of his index finger, a little harder than she'd meant to. She was eighteen, renamed. She could do what she liked* (Cunningham, Н, р. 11).

У наведеному фрагменті невербальний компонент модуля (*lifted his hand from her shoulder, bit down on the tip of his index finger*) знаходиться в препозиції до експліцитного найменування віку (*She was eighteen*), який додатково посилюється фразою-поведінковим дескриптором (*She could do what she liked*) на позначення такої ознаки зазначеного віку, як свобода, незалежність, відсутність будь-яких внутрішніх обмежень.

Такесичний складник модуля є інтенсифікатором ознаки *She was eighteen*, оскільки описує невербальні дії-дотики («прибрала його руку зі свого плеча», «прикусила кінчик його вказівного пальця»), характерні саме для молодого віку.

Обидва дотики реалізують низку прагматичних функцій: адаптивну, психологічної адаптації до нового статусу героїні, функцію самопрезентації, самоідентифікації в новому статусі, а також функцію маніпулятивного впливу на комуніканта. У класифікаційно-семіотичному ракурсі застосований кінесичний засіб корелює із знаком-індексом, індексуючи такі ознаки, як: «розкутість», «імпровізація», певна нерозсудливість. Застосовані такесичні засоби є знаками-індексами поведінки вісімнадцятирічної дівчини. Водночас такий гібридний невербальний засіб, як «зняти руку зі свого плеча», що поєднує ознаки і жесту, і дотику, може розглядатися і як знак-копія, що іконічно відтворює звільнення від психологічної залежності від іншої людини.

Вербально-невербальний проксемічний модуль. У матеріалі нашого дослідження виявлені лише поодинокі приклади вербально-невербального проксемічного модуля, пов'язаного з характеристикою вікових ознак. Зокрема, засоби проксеміки, певним чином асоційовані з віком персонажів: *Timothy, vaguely hurt at the reception he had met with at the hands of his former mistress, sat up in front stiff and straight, with tense lips. Mrs. Chilton, after a weary "Well, well, child, just as you please; I suppose we shall have to ride home in it now!" had subsided into stern gloom. Pollyanna, however, was neither stern, nor tense, nor gloomy. With eager, though tearful eyes she greeted each loved landmark as they came to it* (Porter, PGU, p. 119).

Номінація *sat up in front stiff and straight, with tense lips* включає водночас кінесико-оптичні та проксемічні знаки, що використовуються насамперед для того, щоб передати бажання персонажа дистанціюватися від оточення. Водночас завдяки контекстуальному протиставленню з невербальною поведінкою дівчинки, для чого використовуються такі кінесичні засоби, як рухи тіла (*was neither stern, nor tense*), вираз обличчя (*nor gloomy*), окулістичні знаки – особливості допитливого погляду, сльози (*with eager, though tearful eyes*), кінесико-оптичні і проксемічні засоби на позначення відстані

і прямої та зажатої пози індексують вік чоловіка вікової категорії, набагато старшої за дівчину.

Гібридні модулі. Найпоширенішими семіотичними модулями є такі, що комбінують різні засоби невербального спілкування, або гібридні модулі. Одним із варіантів цих модулів є кінесично-просодичний модуль, у якому вікова категорія, позначена низкою номінативів віку характеризуються вербальними (прикметник *swell* / «пухенький» на позначення огрядної «комплекції», застосовується здебільшого до дітей) і невербальними дескрипторами: кінесичним поведінковим дескриптором (*He was making out like he was walking a very straight line*), зв'язок якого з віковою ознакою експліцитно прокоментований наратором із залученням номінативу (*the way kids do*), і просодичним, також асоційованим із віком маленької дитини (*a pretty little voice*). *A little kid about six years old (...) He was making out like he was walking a very straight line, the way kids do. He had a pretty little voice, too* (Salinger, CIR, p. 62).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на варіативність невербальних засобів на позначення віку (кінесичних, проксемічних, такесичних, акустичних), а також на те, що невербальні дескриптори вікових ознак в абсолютній більшості випадків є лише інтенсифікаторами окремих ознак віку, позначених вербальними засобами, у роботі впроваджено термін «вербально-невербальний семіотичний модуль». Визначено чотири основних (кінесичний, просодичний, такесичний, проксемічний) і п'ять гібридних модулів. Ідентифіковані такі прагматичні функції невербальних засобів позначення віку, як: психологічної адаптації до нового статусу, самопрезентації, самоідентифікації, маніпулятивного впливу, реалізації стратегій позитивної і негативної ввічливості, актів, що загрожують обличчю співрозмовника, насамперед «позитивному обличчю», оскільки виявляють байдужість до почуттів і бажань інших людей. У класифікаційно-семіотичному ракурсі невербальні засоби позначення віку найчастіше є знаками-індексами віку, значно рідше – знаками-копіями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жуковська А.В. Тактильна поведінка мовця в англomовному художньому дискурсі: номінативний та комунікативно-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 230 с.

2. Нетребіна С.П. Соматикон емоційного реагування персонажа в англomовному художньому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2016. 20 с.
3. Пожар А.Б. Прагматика вербальних і невербальних засобів позначення віку персонажа в англomовному художньому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2021. 252 с.
4. Поліщук О.Л. Номінативно-комунікативний аспект позначення проксемних дій у сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2012. 20 с.
5. Серякова І.І. Магія невербальної комунікації : навч. посібник. Київ : КНЛУ, 2004. 96 с.
6. Серякова І.І. Соматикон англomовних дискурсивних практик : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2012. 32 с.
7. Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : дис. ... док. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 469 с.
8. Черненко О.В. Конверсаційні стратегії конфліктного дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія.* 2019. № 37. С. 98–105.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Capote, T. (1993). *Breakfast at Tiffany's*. New York: Vintage Books.
2. Cunningham, M. (2002). *The Hours*. New York: Picador USA.
3. Porter, E. H. (1996b). *Pollyanna grows up*. Boston, Massachusetts: Puffin Classics.
4. Salinger, J. D. (1979). *The catcher in the rye*. M.: Progress Publishers.

REFERENCES:

1. Zhukovska, A.V. (2018). Taktylna povedinka movtsya v anhlo-movnomu hudozhnyomu dyskursi: nominatyvnyi ta komunikatyvno-prahmatychnyi aspekty [The Speaker's Tactile Behaviour in English Fictional Discourse: Nominative, Communicative, and Pragmatic Aspects]. *Candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
2. Ntrebina, S.P. (2016). Somatykon emotsiynoho reahuvannia personazha v anhlo-movnomu hudozhnyomu dyskursi [Somatikon of the Character's Emotional Response in English Fictional Discourse]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
3. Pozhar, A.B. (2021). Pragmatika verbalnykh i neverbalnykh zasobiv poznachennya viku personazha v anhlo-movnomu hudozhnyomu dyskursi [Pragmatics of Verbal and Non-Verbal Means for Designating the Character's Age in English Fictional Discourse]. *Candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
4. Polishchuk, O.L. (2012). Nominatyvno-komunikatyvnyi aspekt poznachennia proksemnykh dyi u suchasnomu anhlo-movnomu dyskursi [Nominative and Communicative Aspects of Proxemic Actions Designations in Modern English Discourse]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
5. Sieriakova, I.I. (2004). *Mahiya neverbalnoyi komunikatsii [Magic of Nonverbal Communication]*. Kyiv: KNLU [in Ukrainian].
6. Sieriakova, I.I. (2012). Somatykon anhlo-movnykh dyskursyvnnykh praktyk [Somatikon of English discursive practices]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv : KNLU [in Ukrainian].
7. Soloshchuk, L.V. (2009). Vzaiemodiia verbalnykh i neverbalnykh komponentiv komunikatsii u suchasnomu anhlo-movnomu dyskursi [Interaction of Verbal and Non-Verbal Components of Communication in Modern English-Language Discourse]. *Doctor's thesis*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
8. Chernenko, O.V. (2019). Conversational strategies in conflict discourse: communicative and pragmatic aspect [Konversatsijni stratehiji konfliktного dyskursu: komunikatyvno-prahmatychnyj aspekt]. *Scientific messenger of the UNESCO Department of Kyiv National Linguistic University. Philology. Pedagogy. Psychology*, 37, 98–105. [in Ukrainian].